

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Випуск 1

Матеріали

*Всеукраїнської науково-практичної конференції
“Модернізація України: проблеми та технології успішності
(питання економіки, права, соціології, освіти і культури)”
м. Київ, МАУП, 12 листопада 2015 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2015

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 8 від 30.09.15)*

Редакційна колегія:

А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук, проф.;
М. Ф. Головатий (заступник голови), д-р політ. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (відповідальний редактор), канд. техн. наук;
О. В. Баєва, д-р біол. наук, проф.;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
В. М. Воронін, д-р іст. наук;
В. Б. Захожай, д-р екон. наук, проф.;
В. І. Литвиненко, канд. юрид. наук., доц.;
В. В. Рябцев, канд. техн. наук; доц.;
Д. Г. Юник, д-р пед. наук, проф.

Матеріали подано в авторській редакції.

Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Проблеми модернізації України : [зб. наук. пр.] / МАУП. — К.: ДП
“Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 1: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. “Модернізація України:
проблеми та технології успішності (питання економіки, права, соціології,
освіти і культури)”, 12 листопада 2015 р. / редкол.: А. М. Подоляка (голо-
ва) [та ін.]. — 2015. — 486 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано тези учасників науково-практичних
конференцій з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модерніза-
ції України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто
цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модер-
нізаційних процесів.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

Касьянова С. П. <i>Культурна самоідентифікація у парадигмі елементів політичної культури сучасної людини</i>	148
Ковальчук А. Ю. <i>Сучасне розуміння дефініції “безпека”</i>	151
Костюк Т. О. <i>Місцеве самоврядування і його роль в модернізації української держави і суспільства</i>	153
Кулик В. В. <i>Досвід сталого розвитку економіки Сінгапуру: три складові стабільності та економічного росту</i>	156
Лісовський П. М. <i>Проблема цивілізації як концентричного кола мудрості в міжнародних відносинах....</i>	162
Лопатенко Л. О. <i>Операційний менеджмент як складова модернізації економіки</i>	165
Мазнева М. В. <i>Організаційні засади забезпечення безпечності туризму в умовах глобалізації</i>	169
Мазуренко О. К., Єрін Д. Л. <i>Розвиток широкосмугового зв'язку у світі: статистичний аспект</i>	176
Марченко С. М. <i>Сучасний стан ринку праці в Україні: проблеми та перспективи в умовах нестабільності</i>	179
Медвідь Ф. М., Чорна М. Ф. <i>Держава і громадянське суспільство в Україні: питання трансформації</i>	182
Медвідь А. М., Курчина Т. О. <i>Інформаційна безпека в умовах модернізації України</i>	188
Медвідь Ф. М., Доносо Варгас Дієго Хосе, Доносо Варгас Сантьяго Феліпе <i>Інформаційна безпека України в системі національної безпеки</i>	194
Могилевская О. Ю. <i>Актуальные проблемы управления отечественным промышленным предприятием в условиях инновационных процессов</i>	200
Мушкін І. М. <i>Розробка плану підвищення продуктивності праці в умовах економічної кризи</i>	203
Намонюк Ч. І. <i>Міграційна криза в ЄС: українська загроза та російсько-сирійський чинник</i>	206
Омельчук В. В. <i>Гетьманська адміністрація у регулюванні податків та повинностей з лаврських володінь і конфліктні ситуації з лаврськими підданими</i>	210
Омельчук В. В., Мельниченко Д. В. <i>Особливості становлення державних інститутів Республіки Техас</i>	216
Новальська Н. І., Суліма Н. М. <i>Інноваційна діяльність підприємства як чинник конкурентоспроможності його продукції</i>	223

Ф. М. МЕДВІДЬ

д-р наук в галузі політології, канд. філос. н., проф., ІІІ МАУП

М. Ф. ЧОРНА

магістр права, аспірант, МАУП

ДЕРЖАВА І ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ: ПИТАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Держава і суспільство нерозривно взаємозв'язані між собою, як немає суспільства без держави, так немає і держави без суспільства. Суспільство як сукупність його членів та інститутів перетворює державу на живий організм, функціонуючу систему. Держава як соціальне явище має історичний характер, вона зародилася на певному етапі суспільного розвитку, тобто вона є продуктом природно-історичного процесу, в ході якого суспільство, люди поступово формували певні публічні інститути для захисту особистих і спільних інтересів. З часом ці інститути досягли певної завершеності, цілісності, набули форми того, що сьогодні ми називаємо державою. Отже, держава є продукт, результат діяльності суспільства, яке за участю відповідних державно-правових інститутів організовує свою життєдіяльність, тобто яким є суспільство, такою є і держава. Чим більш зріле суспільство, тим досконаліші інститути держави. Із становленням громадянського суспільства тісно пов'язано формування правової держави як вищої форми державності.

Ж. Боден вважав, що держава утворюється в результаті об'єднання розрізнених членів суспільства під єдиною верховною владою. Такої думки дотримувався і Т. Гоббс, який стверджував, що держава набуває легітимності шляхом укладання договору між усіма членами суспільства [2, с. 18]. Намагаючись захистити свої природні права, зазначав Ж.-Ж. Руссо, люди уклали громадянський договір для спільного захисту особи та її майна. Саме із людської природи суспільства, яке утворює державу для забезпечення своїх інтересів, випливають сутнісні характеристики і ознаки держави, функції якої виконують члени цього суспільства. Перед тим як визначити, що є державою, потрібно з'ясувати хто є громадянином, тому що держава — це й є сукупність громадян, громадянське суспільство [1, с. 5].

Зрештою, мислителі XVII ст. (Г. Гроцій, Т. Гоббс, Дж. Лок та ін.) виходили з теорії договірної походження держави, в основі якої лежала ідея суспільного (громадянського) договору, ідея народного суверенітету. Відповідно до цієї теорії законним чи легітимним є уряд, встановити який і підкорятися якому погодилися всі люди добровільно. Зокрема, Г. Гроцій вважав, що люди

об'єдналися в державу “не за божим велінням, а добровільно, переконавшись у безсиллі окремих розрізнених сімейств проти насильства, звідки й бере своє походження цивільна влада” [3, с. 203].

Розпад держави-імперії, як Радянський Союз і виникнення самостійних незалежних держав в процесі вільного волевиявлення народів привело до появи держави Україна. 1 грудня 1991 р. український народ на всеукраїнському референдумі проголосував за нову державу Україну. Ця держава поки що не має всіх ознак правової держави (як і українське суспільство відразу не перетворилося на громадянське), але, голосуючи за свою незалежність, народ мріяв про державу, яка стоятиме на сторожі інтересів кожного і всіх, а не певної частини суспільства. Отже, слід зазначити, що сутність і природа держави зумовлюється і визначається сутністю і природою суспільства, в основі якого — позитивне людське начало, несумісне з класовим підходом до сутності держави. Разом з тим історії відомі випадки виникнення конкретних держав у результаті насильницьких дій, які не завжди пов'язані з наявністю класів і протистоянням між ними. Таким чином, природно-історичний процес передбачає гармонійний взаємний розвиток суспільства і держави як органічних складових, тому державі не обов'язково відмирати. Не випадково древні мислителі, які започаткували теорію громадянського суспільства, фактично ототожнювали державу з громадянським суспільством, або ж у будь-якому разі не проводили різкої між ними межі, оскільки вбачали в державі передусім не насильницькі, а загальносоціальні функції. Зокрема, Дж. Локк використовував поняття “громадянське суспільство” і “держава” як взаємозамінювані. У І. Канта вони також вживаються як синоніми, а Ж.-Ж. Руссо (засновник ідеї народного суверенітету) майже не розрізняв ці поняття. Саме завдяки цим та іншим мислителям прогресивна світова думка, на щастя, не сприйняла насильницьку теорію розвитку суспільства, а йшла у руслі природно-історичного процесу.

Важко погодитися і з О. Ф. Скакун, яка вважає, що держава не входить у структуру громадянського суспільства [8, с. 15]. Держава, державні органи не існують самі собою, вони складаються з конкретних людей — членів суспільства, яке утворює державу для забезпечення своїх життєвих інтересів. Як соціальний фундамент держави суспільство виступає одночасно соціальним середовищем в якому функціонує держава. Зв'язки між ними зворотні. Але визначальним є суспільство, яке формує державу, його інститути, спрямовує і контролює його діяльність. У цьому плані політична система (організація) суспільства, в яку входить держава, є елементом самого суспільства. Так, з одного боку, держава — це форма, яка організовує суспільство, є його зовнішньою політико-правовою оболонкою. Суспільство, в свою чергу, є соціальним середовищем, в якому функціонує держава, тобто оболонкою (але соціальною) щодо держави виступає вже саме суспільство. Суспільство може характеризуватись і як соціальний базис, соціальний фундамент, з якого виростає державна надбудова. Наскільки суспільство створює державу, формує її владні інститути, настільки вона стає органічною складовою

цього суспільства. З іншого боку, будь-яке суспільство функціонує в межах конкретної держави, яка за своєю назвою охоплює і саме суспільство.

Народ як єдине джерело державної влади через свої відповідні суспільні інститути формує державу і тим самим робить її інститутом суспільства. Але інститутом, який підпорядковується служінню насамперед людині, а також іншим інститутам суспільства і суспільству в цілому. У зв'язку з цим не можна протиставляти державу і суспільство. Процес побудови громадянського суспільства і відповідної йому правової держави надзвичайно складний і тривалий, особливо тоді, коли мають місце відхилення від природно-історичного процесу, пов'язані з виникненням різного роду тоталітарних режимів, подоланням наслідків функціонування яких вимагає багато часу, спільних зусиль всього суспільства. Громадянському суспільству відповідає не просто держава, а держава демократична, правова. Але це не виключає, як зазначалося, певних колізій між ними, які можуть виникати у функціонуванні конкретних державних і суспільних інститутів через їх недосконалість, недосконалість законодавства, практики його застосування, зокрема, через невідповідність між реальними суспільними процесами і чинним законодавством, а також через його порушення, недосконалість механізмів зворотного зв'язку між суспільством і державою тощо. Все це за певних обставин може призвести до надмірного втручання держави у життя суспільства, насамперед в економічній сфері та, що особливо небезпечно, у приватне життя людини. Однак, у громадянському суспільстві подібні колізії розв'язуються ненасильницькими засобами, шляхом застосування механізмів зворотного зв'язку між суспільством і державою, врахування тенденцій реального суспільного процесу.

Враховуючи особливості перехідного періоду (етапу), на якому перебуває Україна, необхідно виробити концепцію співвідношення особи, суспільства і держави, яка б не тільки змінила сьогоденній менталітет людини, а й сприяла формуванню вільної особи з високою політичною, економічною і правовою культурою, яка усвідомлює свою цінність і гідність. Концепція має передбачати, що епіцентром громадянського суспільства є людина, її права, свободи, інтереси. Це означає, що всі інститути громадянського суспільства і держави створюються постільки, поскільки є необхідність забезпечити умови для нормальної життєдіяльності людини, захист її прав і свобод. Саме державні інститути мають забезпечувати через закони рівні для всіх людей умови і можливості, ефективне функціонування громадянського суспільства в цілому. Отже, необхідно розробити якісно нову модель правової організації життя людини і суспільства, відповідно до якої державний і суспільний механізм спрямовується на здійснення і захист прав і свобод людини. Всі політичні, економічні, соціальні і культурні права людини мають знайти своє місце у таких інститутах громадянського суспільства, як власність, свобода підприємництва, екологічна безпека, сім'я, освіта, наука і культура, громадські об'єднання, свобода інформації тощо. Ці інститути повинні стати надійним матеріальним фундаментом прав і свобод людини [4, с. 175–185; 5, с. 182–187].

Громадянське суспільство в літературі визначається як система забезпечення життєдіяльності соціальної, соціокультурної та духовної сфер, їх удосконалення, як система самостійних і незалежних від держави суспільних інститутів і відносин, що забезпечують умови для самореалізації окремих індивідів, реалізації приватних інтересів і потреб через сім'ю, школу, церкву, систему освіти, громадські об'єднання тощо [9, с. 361–467]. Вартує уточнити, по-перше, зважаючи на природу громадянського суспільства і держави, їх взаємозв'язок, навряд чи є повністю незалежні від держави інститути громадянського суспільства і навпаки. По-друге, сама держава є в певному розумінні інститутом громадянського суспільства, його державно-правовою оболонкою.

Одним із важливих завдань держави у громадянському суспільстві є створення рівних стартових умов для його членів як в економічній, так і в політичній сферах, забезпечення рівності усіх перед законом. Іншими словами, демократичний принцип організації суспільства полягає у створенні таких умов, за яких кожний громадянин міг би вільно обрати собі місце і спосіб життєдіяльності, безперешкодно брати участь в обговоренні законів держави чи безпосередньо їх затверджувати шляхом референдуму, вільно обирати своїх представників до органів влади і контролювати їх діяльність.

Основні засади громадянського суспільства, його визначальні характеристики ґрунтуються на загальнолюдських цінностях, що стали надбанням людства. Утвердження цих цінностей має стати основою державного будівництва в нашій країні.

Сутність і зміст громадянського суспільства є основою правової держави, яку ми збираємося будувати. Конституція України і весь державно-правовий механізм, що нею закріплюється, мають бути спрямовані на зміцнення загальної злагоди, ефективне функціонування громадянського суспільства, подолання колізій і конфліктів цивілізованими способами [9, с. 127–245; 7, с. 22–34]. В реальному житті поняття “громадянське суспільство” і “правова держава” є нероздільними. Їх ознаки взаємопов'язані, логічно і об'єктивно створюючи одне ціле. Загальнолюдські цінності об'єднують громадянське суспільство і правову державу в єдиний суспільний механізм, що постійно вдосконалюється і розвивається.

У громадянському суспільстві люди самостійно організовуються в асоціації (громадські або виробничі), формують і розвивають відповідні суспільні відносини. У такому суспільстві утверджується атмосфера, що в свою чергу формує вільну людину, яка одночасно поважає закони, оскільки усвідомлює, що вони йдуть від них самих, від їх суспільства, обстоюють і захищають їх права, свободи, інтереси. Гегель писав, що громадянське суспільство — це сфера дії приватних інтересів у межах правового порядку. І справді, поза приватними інтересами, які є сутністю і джерелом розвитку громадянського суспільства, його немає. Але ж його немає і поза межами правового порядку, згідно з яким реалізація особою своїх прав і свобод не повинна порушувати прав і свобод інших членів громадянського суспільства.

Зрілість громадянського суспільства залежить від багатьох чинників — соціально-економічних, політичних, ідеологічних. Кожен з них має безпосередній вплив як на відповідні інститути цього суспільства, так і на суспільну та індивідуальну свідомість. Визначальним у проблемі співвідношення громадянського суспільства і держави є те, що члени суспільства, утворюючи державу для регулювання спільних інтересів, наділяють її відповідними владними повноваженнями, тобто делегують їй частку своєї суверенної влади і тим самим добровільно обмежують власну свободу. Суспільство делегує державі стільки влади, скільки цього потребують суспільні інтереси. Йдеться про оптимальну межу державного впливу на економічну, соціальну, культурну, приватну та інші сфери громадянського суспільства [10, с. 410–480].

Суспільство через закон делегує державі свою владу, визначає межі державного регулювання суспільного життя, виходячи з конкретних історичних, соціально-економічних і політичних умов [6, с. 114–177]. Від делегованих державі функцій по управлінню суспільством залежить самоорганізація, саморегулювання і самодіяльність суспільства. Певною мірою зазначена проблема розв'язується через загальноправові принципи, закріплені в Конституції України, відповідно до яких особа діє за принципом: “дозволено все, що не заборонено законом”; державні органи, органи місцевого самоврядування, посадові особи здійснюють свої повноваження за принципом: “дозволено лише те, що визначено законом”. Для громадян це означає максимум свободи дій, вільного вибору, ініціативи тощо. Для державних органів та інших органів влади, посадових осіб — це жорстке обмеження їх діяльності законом.

У Конституції України зроблена спроба визначити межі необхідного “втручання”, регулюючого впливу держави і її структур у життєдіяльність громадянського суспільства в політичній та інших сферах. Подібне “втручання” може мати місце в межах і на підставі закону і, насамперед, спрямоване на ефективне функціонування громадянського суспільства, забезпечення прав і свобод людини, тобто на забезпечення демократії.

Отже, Україна стала на шлях побудови демократичної правової держави. Це складний процес, бо він передбачає розвиток самоуправління і самоорганізації, які найповніше відповідають ринковій економіці, політичному плюралізму, тобто ознакам, що визначають громадянське суспільство і правову державу.

Література

1. Аристотель. Политика. — М., 1865. — Ч. 3. — 333 с.
2. Гоббс Т. Левиафан или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского. — М.: Соцэкгиз, 1936. — 504 с.
3. Гроций Г. О праве войны и мира. — М.: Юриздат, 1956. — 200 с.
4. Медвідь Ф. М., Медвідь А. М. Інституалізація громадянського суспільства в Україні в умовах політичної модернізації // Наукові записки Інституту полі-

- тичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. — 2011 / 6 (56). — С. 175–185.
5. Медвідь Ф. М., Хоменко В. О., Васильєва З. А. Становлення і розвиток правової держави в Україні: філософсько-правові засади // Становлення і розвиток української державності: [зб. наук. праць] / МАУП. — К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2008. — Вип. 10: Матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції “Становлення і розвиток української державності: актуальні проблеми державного та регіонального управління на сучасному етапі розвитку суспільства”, м. Київ, 14 листопада 2013 р. / редкол.: А. М. Подоляка (голова) [та ін.]. — 2014. — С. 182–187.
 6. Політична система та інститути громадянського суспільства в сучасній Україні: Навч. посібник / Ф. М. Рудич, Р. В. Балабан, Ю. С. Ганжуров та ін. — К.: Либідь, 2008. — 440 с.
 7. Рабінович П. М. Громадянське суспільство і правова держава (загально-теоретичні міркування) // Українське право. — 1996. — № 3. — С. 22–34.
 8. Скакун О. Ф. Громадянське суспільство і правова держава: шлях розвитку в Україні // Правова держава Україна: проблеми, перспективи розвитку. — Х.: Б. в., 1995. — 364 с.
 9. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України. Монографія. — К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. — 600 с.
 10. Хома Н. М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід: монографія. — К.: Вид-во “Юридична думка”, 2012. — 592 с.